

LENIN

Economie
en politiek
in het tijdperk
van de diktatuur
van het proletariaat

Uitgeverij PROGRES

Almo '80
Bouwhuis

Proletariërs aller landen, verenigt u!

LENIN

Economie
en politiek
in het tijdperk
van de diktatuur
van het proletariaat

Uitgeverij Progres

Moskou

De vertaling van dit werk is gemaakt aan de hand van het 39ste deel van de 5de uitgave van de Verzamelde Werken van W. I. Lenin, verzorgd door het Instituut voor Marxisme-Leninisme bij het CC van de CPSU.

© Nederlandse vertaling. Uitgeverij Progres 1979.

Л 10102-615
014(01)-79 446-79 0101020000

Ter gelegenheid van het tweejarig jubileum van de Sowjetmacht was ik van plan een kleine brochure over het in het opschrift genoemde onderwerp te schrijven. Maar door het drukke dagelijkse werk ben ik tot nu toe niet verder gekomen dan het voorbereiden van enkele afzonderlijke gedeelten. Daarom heb ik besloten een poging te doen de naar mijn opvatting belangrijkste denkbeelden over dit vraagstuk in het kort, in de vorm van een ruwe schets uiteen te zetten. Vanzelfsprekend brengt het schetsmatige karakter van een uiteenzetting vele bezwaren en nadelen met zich mee. Maar misschien kan door een klein tijdschriftartikel niettemin een bescheiden doel worden bereikt: het vraagstuk aan de orde te stellen en zo de grondslag te leggen voor de behandeling ervan door de communisten in de verschillende landen.

I

Theoretisch is het aan geen twijfel onderhevig dat er tussen het kapitalisme en het communisme een zekere overgangperiode ligt, die beslist de trekken of eigenschappen van deze beide sociaal-economische formaties in zich verenigt. Deze overgangperiode kan niet anders zijn dan een periode van strijd tussen het stervende kapitalisme en het ontstaande communisme of, met andere woorden,

tussen het overwonnen, maar nog niet vernietigde kapitalisme en het zojuist geboren, maar nog zeer zwakke communisme.

Niet alleen de marxist, maar iedere ontwikkelde mens die enigermate met de ontwikkelingstheorie bekend is, moet de noodzakelijkheid van een geheel historisch tijdperk, dat de kenmerken van een overgangperiode bezit, zonder meer duidelijk zijn. En toch onderscheiden alle beschouwingen over de overgang naar het socialisme, die wij van de huidige vertegenwoordigers van de kleinburgerlijke democratie te horen krijgen (en dat zijn in weerwil van hun ogenschijnlijk socialistische uithangbordje alle vertegenwoordigers van de Tweede Internationale, mensen als MacDonald en Jean Longuet, Kautsky en Friedrich Adler daarbij inbegrepen), zich door het feit dat zij deze in het oog lopende waarheid volledig aan de vergetelheid prijsgeven. Het is de kleinburgerlijke democraten eigen, dat zij een afkeer hebben van de klassenstrijd, dat zij ervan dromen hoe het zonder die strijd te stellen, dat zij ernaar streven te schipperen en te verzoenen, de scherpe kanten af te slijpen. Daarom wijzen deze democraten ofwel iedere erkenning van een geheel historisch tijdperk van overgang van het kapitalisme naar het communisme van de hand, of zij stellen zich tot taak plannen uit te denken om beide strijdende krachten te verzoenen, in plaats van leiding te geven aan de strijd van een van deze krachten.

2

Als gevolg van de grote achterlijkheid en het kleinburgerlijke karakter van ons land moet de diktatuur van het proletariaat zich in Rusland noodgedwongen door zekere bijzonderheden onderscheiden van de ontwikkelde landen. Maar de voornaamste krachten en de fundamentele vormen van de maatschappelijke economie zijn in Rusland dezelfde als in elk willekeurig kapitalistisch land zodat deze bijzonderheden in geen geval op de hoofdzaak betrekking kunnen hebben.

Deze fundamentele vormen van de maatschappelijke economie zijn: het kapitalisme, de kleine warenproductie, het communisme. De voornaamste krachten zijn: de bourgeoisie, de kleine burgerij (in het bijzonder de boeren), het proletariaat.

Het economische bestel van Rusland in het tijdperk van de diktatuur van het proletariaat doet zich voor als de strijd van de communistisch verenigde arbeid, die binnen het kader van één reusachtige staat zijn eerste schreden zet, tegen de kleine warenproductie en tegen het bewaard gebleven en op de grondslag van de kleine warenproductie opnieuw ontstaande kapitalisme.

De arbeid is in Rusland in zoverre communistisch verenigd, als ten eerste de particuliere eigendom van de produktiemiddelen is afgeschaft en ten tweede de proletarische staatsmacht in het gehele land de grote produktie op staatsgrond en in staatsbedrijven organiseert, de arbeidskrachten over de verschillende bedrijfstakken en bedrijven verdeelt en de grote hoeveelheden aan de staat behorende verbruiksartikelen onder de werkers distribueert.

Wij spreken over de 'eerste schreden' van het communisme in Rusland (zoals dit ook genoemd wordt in ons partijprogramma, dat in maart 1919 werd aangenomen), want al deze voorwaarden zijn bij ons slechts ten dele verwezenlijkt of, met andere woorden, de verwezenlijking van deze voorwaarden bevindt zich pas in haar beginstadium. Terstond, met één revolutionaire slag, werd datgene gedaan wat in het algemeen terstond gedaan kon worden: b.v. werd direct op de eerste dag van de diktatuur van het proletariaat, op 26 oktober 1917 (8 november 1917), de particuliere eigendom van de grond afgeschaft zonder schadeloosstelling van de grote eigenaars, werden de grootgrondbezitters onteigend. In de loop van enkele maanden werden, eveneens zonder schadeloosstelling, bijna alle grote kapitalisten onteigend, de bezitters van fabrieken en bedrijven, van naamloze vennootschappen, banken, spoorwegen enz. De staatsorganisatie van de grote produktie in de industrie, de overgang van de 'arbeiderscontrole' naar het 'arbeidersbeheer' van de fabrieken, bedrijven en

spoorwegen – dat is in hoofdzaak reeds verwezenlijkt, maar wat de landbouw betreft is het nog maar nauwelijks begonnen ('Sowjet-bedrijven', door de arbeidersstaat op staatsgrond georganiseerde grootbedrijven). Zo is de organisatie van verschillende vormen van coöperatie van kleine landbouwers als overgang van het warenproducerende kleine landbouwbedrijf naar de communistische landbouw eveneens nog maar nauwelijks begonnen*. Hetzelfde moet worden gezegd van de staatsorganisatie betreffende de distributie van produkten in plaats van de particuliere handel, d.w.z. van de staatsinzameling en de staatsaanvoer van graan voor de steden en van industrieprodukten voor het platteland. Hieronder zullen wij de beschikbare statistische gegevens hieromtrent laten volgen.

Het boerenbedrijf blijft als voorheen een warenproducerend kleinbedrijf. We hebben hier een buitengewoon brede, zeer diep en stevig gewortelde basis van het kapitalisme. Op deze basis handhaaft het kapitalisme zich en ontstaat het opnieuw – in een verbitterde strijd tegen het communisme. De vormen van deze strijd zijn sluikhandel en speculatie, die tegen de staatsinzameling van het graan (en van andere produkten) en in het algemeen tegen de staatsdistributie van de produkten zijn gericht.

3

Ten einde deze abstracte theoretische stellingen te illustreren, zullen wij concrete gegevens aanhalen.

De staatsinzameling van graan heeft volgens de gegevens van het Volkscommissariaat van de Levensmiddelenvoorziening van 1 augustus 1917 tot 1 augustus 1918 on-

* Het aantal 'Sowjet-bedrijven' en 'landbouwcommunes' in Sowjet-Rusland bedraagt ongeveer 3536 resp. 1961, het aantal landbouwartels 3696. Ons Centraal Bureau voor de Statistiek is op het ogenblik bezig met een nauwkeurige telling van alle Sowjet-bedrijven en communes. De eerste gegevens zullen november 1919 beschikbaar zijn.

geveer 30 miljoen poed opgeleverd, het jaar daarop ongeveer 110 miljoen poed. In die drie eerste maanden van de volgende inzamelingscampagne (1919/1920) zal de inzameling waarschijnlijk ongeveer 45 miljoen poed opleveren, tegen 37 miljoen poed in dezelfde maanden (augustus-oktober) van 1918.

Deze cijfers getuigen zonneklaar van een langzame, maar gestadige verbetering van de toestand, in de zin van de overwinning van het communisme op het kapitalisme. Deze verbetering wordt bereikt ondanks de weergaloze moeilijkheden, die de burgeroorlog meebrengt, welke de Russische en buitenlandse kapitalisten met inspanning van alle krachten van de machtigste mogelijkheden ter wereld organiseren.

Hoezeer de bourgeois van alle landen en hun openlijke en verkapte handlangers (de 'socialisten' van de Tweede Internationale) ook mogen liegen en over ons mogen lasteren, één ding staat buiten twijfel: vanuit het standpunt van het fundamentele economische probleem van de diktaatuur van het proletariaat is bij ons de overwinning van het communisme op het kapitalisme verzekerd. De bourgeoisie van de gehele wereld gaat juist daarom woedend tegen het bolsjewisme tekeer, organiseert militaire interventies, samenzweringen en dergelijke tegen de bolsjewiki, omdat zij zeer goed inziet dat onze overwinning op het gebied van de omvorming van de maatschappelijke economie onvermijdelijk is, indien men ons niet met militair geweld onderdrukt. En het zal haar niet gelukken, ons op die manier te onderdrukken.

In hoeverre wij in de korte termijn, die ons ter beschikking stond, en ondanks de ongekenne moeilijkheden, waarmee ons werk gepaard ging, het kapitalisme reeds overwonnen hebben, kan uit de volgende samenvattende cijfers worden opgemaakt. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft zojuist gegevens over de produktie en het verbruik van graan, overigens niet voor geheel Sowjet-Rusland, maar voor 26 gouvernementen, ter publicatie gereedgemaakt.

Deze gegevens luiden als volgt:

26 gouvernemen- ten van Sowjet-Rusland	Bevolking (in miljoenen)	Productie van graan zonder zaakoren en voedergraan (in miljoenen poed)	Aangevoerd graan (in miljoenen poed)		Totale hoeveelheid graan, waarover de bevolking beschikte (in miljoenen poed)
			Door het Volks- commissariaat van de Levensmiddelen- voorziening	Door de sluikhandel	
Gouvernemen- ten met een overschot aan graan	steden 4,4 plat- teland 28,6	625,4	20,9 —	20,6 —	41,5 481,8
Gouvernemen- ten die aanvoer van graan vereisen	steden 5,9 platte- land 13,8	— 114,0	20,0 12,1	20,0 27,8	40,0 151,4
Totaal (26 gouvernemen- ten)	52,7	739,4	53,0	68,4	714,7

Dus heeft het Volkscommissariaat van de Levensmiddelenvoorziening ongeveer de helft van het voor brood bestemde graan aan de steden geleverd, sluikhandelaars zorgden voor de andere helft. Een nauwkeurig onderzoek van de levensmiddelenvoorziening van de arbeiders in de steden in het jaar 1918 leverde dezelfde verhouding op. Daarbij betaalt de arbeider voor het door de staat geleverde brood *een tiende* van de prijs die hij aan de zwart-handelaren betaalt. De broodprijs is in de zwarte handel *tienmaal* zo hoog als de staatsprijs. Dit blijkt uit een nauwkeurig onderzoek van de uitgaven van de arbeiders.

4

De aangehaalde cijfers leveren bij nadere beschouwing nauwkeurige gegevens op, die de voornaamste trekken van de tegenwoordige economie van Rusland doen uitkomen.

De werkende massa is bevrijd van de landheren en de kapitalisten, door wie zij eeuwenlang is onderdrukt en uitgebuit. Deze stap voorwaarts naar de werkelijke vrijheid en de werkelijke gelijkheid, een stap die qua grootsheid, omvang en snelheid in de wereld zonder weerga is, wordt door de aanhangers van de bourgeoisie (de kleinburgerlijke democraten niet uitgezonderd) niet in aanmerking genomen; zij hebben het over vrijheid en gelijkheid in de zin van de parlementaire burgerlijke democratie, waarbij zij het op leugenachtige wijze doen voorkomen, als zou dit 'democratie' als zodanig of 'zuivere democratie' (Kautsky) zijn.

Maar bij de werkende massa gaat het juist om werkelijke gelijkheid, om werkelijke vrijheid (het bevrijd zijn van de landheren en de kapitalisten), en daarom staat zij zo onwrikbaar aan de kant van de Sowjet-macht.

In een boerenland als het onze waren het de boeren in de eerste plaats, die van de diktatuur van het proletariaat het meest en onmiddellijk voordeel hadden. Onder de landheren en kapitalisten leed de boer in Rusland honger. Gedurende de lange eeuwen van onze geschiedenis heeft de boer nooit de mogelijkheid gehad voor zichzelf te werken; hij leed honger, terwijl hij honderden miljoenen poed graan aan de kapitalisten, aan de steden en aan het buitenland afstond. Onder de diktatuur van het proletariaat werkte de boer *voor de eerste maal* voor zichzelf en kon hij *zich beter voeden dan de stedeling*. Voor het eerst leerde de boer werkelijke vrijheid kennen: de vrijheid zijn eigen brood te eten, bevrijd te zijn van de honger. Zoals men weet is de gelijkheid bij de verdeling van de grond in zo groot mogelijke omvang verwezenlijkt: in verreweg de meeste gevallen verdelen de boeren de grond 'naar het aantal eters'.

Socialisme betekent opheffing van de klassen.

Om de klassen op te heffen moet men eerst de landheren en de kapitalisten ten val brengen. Dit deel van de taak hebben wij vervuld, maar het is slechts een deel en *niet* eens het moeilijkste deel. Om de klassen op te heffen moet men ten tweede het verschil tussen arbeiders

en boeren opheffen, *hen allen tot werkers* maken. Dat kan niet in één keer gebeuren. Dat is een onvergelijkkelijk veel moeilijker taak, die noodzakelijkerwijs veel tijd vergt. Het is een taak die men niet door het ten val brengen van de een of andere klasse ten uitvoer kan brengen. Ze kan alleen door de organisatorische omvorming van de gehele maatschappelijke economie, door de overgang van het individuele, op zichzelf staande warenproducerende kleinbedrijf naar het maatschappelijke grootbedrijf tot stand worden gebracht. Zulk een overgang vergt noodzakelijkerwijs veel tijd. Zulk een overgang kan men door overijde en onvoorzichtige maatregelen op administratief en wetgevend gebied alleen maar vertragen en bemoeilijken. Deze overgang kan slechts worden versneld, doordat men de boer op zodanige wijze hulp verleent, dat hij de mogelijkheid krijgt de gehele landbouwtechniek op reusachtige schaal te verbeteren, haar radikaal te veranderen.

Om het tweede, het moeilijkste deel van de taak te vervullen, moet het proletariaat, nadat het de bourgeoisie heeft overwonnen, standvastig de volgende fundamentele lijn in zijn politiek ten aanzien van de boeren volgen: het proletariaat moet onderscheid maken, een grens trekken tussen de werkende boer en de boer als eigenaar, tussen de werkende boer en de boer die handel drijft, tussen de boer die zwoegt en de boer die spekuleert.

In deze afbakening ligt *het gehele wezen* van het socialisme.

En het is niet te verwonderen dat lieden, die met de mond socialisten, maar in feite kleinburgerlijke democraten zijn (zoals de Martows, de Tsjernows en Kautsky & Co.), dit wezen van het socialisme niet begrijpen.

Het is zeer moeilijk de grenslijn waarom het hier gaat te trekken, want in het werkelijke leven zijn alle eigenschappen van 'de boer', hoe verschillend en vol tegenstrijdigheden zij ook mogen zijn, tot één geheel versmolten. Toch is er een afbakening mogelijk, en niet alleen mogelijk, maar zij vloeit onvermijdelijk voort uit de voorwaarden van het boerenleven. De werkende boer werd door de landheren, de kapitalisten, de handelaars, de spekulanten

en *hun* staat eeuwenlang onderdrukt, ook in de meest democratische burgerlijke republieken. De werkende boer heeft in de loop der eeuwen haat en vijandschap tegen deze onderdrukkers en uitbuiters bij zichzelf gekweekt en deze door het leven gegeven 'opvoeding' *dwingt* de boer een bondgenootschap te zoeken met de arbeider tegen de kapitalist, tegen de spekulant en de handelaar. Tegelijkertijd echter maakt de economische situatie, de situatie van de warenhuishouding, de boer onvermijdelijk (niet altijd, maar in de meeste gevallen) tot handelaar en spekulant.

De door ons hierboven aangehaalde statistische gegevens tonen aanschouwelijk het onderscheid tussen de boer als werker en de boer als spekulant aan. De boer die in 1918/1919 voor de hongerende arbeiders in de steden 40 miljoen poed graan tegen door de staat vastgestelde prijzen aan de staatsorganen afleverde, ondanks alle tekortkomingen van deze organen, tekortkomingen waarvan de arbeidersregering zich zeer wel bewust is, maar die in de eerste periode van de overgang naar het socialisme niet uit de weg kunnen worden geruimd – deze boer is een werkende boer, een volkomen gelijkwaardige kameraad van de socialistische arbeider, zijn betrouwbaarste bondgenoot, zijn bloedeigen broeder in de strijd tegen het juk van het kapitaal. Maar de boer die in de zwarte handel 40 miljoen poed graan tegen een tienmaal zo hoge prijs als door de staat vastgesteld verkocht, die van de nood en de honger van de arbeiders in de steden profiteerde, de staat bedroog, overal bedrog, rof en zwendel bedreef en deed toenemen – deze boer is een spekulant, een bondgenoot van de kapitalist, een klassevijand van de arbeider, een uitbouter. Want overschotten hebben aan graan, dat op de grond van de staat werd geoogst met werktuigen, aan welker vervaardiging op deze of gene wijze niet alleen de arbeid van de boer, maar ook die van de arbeider enz. heeft bijgedragen – overschotten aan graan bezitten en daarmee spekuleren betekent, dat men een uitbouter van de hongerende arbeider is.

Jullie tasten de vrijheid, de gelijkheid en de democratie aan, schreeuwt men ons van alle kanten toe en wijst daar-

bij op de ongelijkheid van de arbeider en de boer in onze grondwet, op het uiteenjagen van de Constituerende Vergadering, op het met geweld weghalen van de graanoverschotten enz. Wij antwoorden: Er is in de wereld nog nooit een staat geweest, die zoveel heeft gedaan voor het opheffen van de feitelijke ongelijkheid en de feitelijke onvrijheid, waaronder de werkende boer eeuwenlang heeft geleden. Maar gelijkheid met de boer die spekulant is zullen wij nooit erkennen, net zo min als wij 'gelijkheid' zullen erkennen van de uitbuiters met de uitgebuitte, van degenen die verzadigd is met de hongerlijder, of de 'vrijheid' van de een om de ander te plunderen. En de ontwikkelde lieden, die dit onderscheid niet willen begrijpen, zullen wij als witgardisten behandelen, al noemen deze mensen zich ook democraten, socialisten, internationalisten, Kautsky, Tsjernow of Martow. Het socialisme is de opheffing van de klassen. De diktatuur van het proletariaat heeft voor deze opheffing alles gedaan wat zij kon doen. Maar men kan de klassen niet zomaar ineens opheffen.

En de klassen zijn *blijven bestaan* en *zullen* gedurende het tijdperk van de diktatuur van het proletariaat *blijven bestaan*. De diktatuur zal niet langer nodig zijn wanneer de klassen verdwenen zijn. Zonder de diktatuur van het proletariaat zullen ze niet verdwijnen.

De klassen zijn blijven bestaan, maar *iedere* klasse heeft zich in het tijdperk van de diktatuur van het proletariaat gewijzigd, ook hun onderlinge betrekkingen hebben zich gewijzigd. De klassenstrijd verdwijnt niet onder de diktatuur van het proletariaat, maar neemt slechts andere vormen aan.

Onder het kapitalisme was het proletariaat een onderdrukte klasse, een klasse die over generlei bezit aan produktiemiddelen beschikte, de enige klasse die rechtstreeks en volledig in tegenstelling stond tot de bourgeoisie en daarom als enige consequent revolutionair kon zijn. Het proletariaat is, nadat het de bourgeoisie ten val gebracht en de politieke macht veroverd heeft, de *heersende* klasse geworden: het houdt de staatsmacht in handen, het beschikt over de reeds vermaatschappelijke produktiemid-

delen, het geeft leiding aan de weifelende, een tussenpositie innemende elementen en klassen, het onderdrukt de in kracht toegenomen tegenstand van de uitbuiters. Dit alles zijn *bijzondere* taken van de klassenstrijd, taken die het proletariaat vroeger niet heeft gesteld en ook niet kon stellen.

De klasse van de uitbuiters, landheren en kapitalisten is onder de diktatuur van het proletariaat niet verdwenen en kan ook niet terstond verdwijnen. De uitbuiters zijn verslagen, maar niet vernietigd. Zij hebben een internationale basis behouden, het internationale kapitaal, waarvan zij een filiaal zijn. Zij hebben ten dele de beschikking over bepaalde produktiemiddelen behouden, zij hebben geld en wijdvertakte maatschappelijke verbindingen behouden. Hun verzet is juist als gevolg van hun nederlaag honderd-, ja duizendmaal sterker geworden. De 'kunst' van het besturen van de staat, van het militaire apparaat en van de economie schenkt hun een zeer, zeer groot overwicht, zodat hun betekenis onvergelijklijk veel groter is dan hun aandeel in het totaal van de bevolking. De klassenstrijd van de ten val gebrachte uitbuiters tegen de zeggierende voorhoede van de uitgebuitte, d.w.z. het proletariaat, is onmetelijk veel verbitterder geworden. En dat kan ook niet anders, indien men het over de revolutie heeft en men in plaats van dit begrip geen reformistische illusies wil onderschuiven (zoals alle helden van de Tweede Internationale doen).

Tenslotte nemen de boeren, evenals de kleine burgerij in het algemeen, *ook* onder de diktatuur van het proletariaat een midden-, een tussenpositie in: ze zijn enerzijds een vrij aanzienlijke (en in het achterlijke Rusland een geweldige) massa werkers, die verenigd worden door het gemeenschappelijke streven zich van de landheer en de kapitalist te bevrijden; anderzijds zijn het op zich zelf staande kleine ondernemers, eigenaars en handelaren. Deze economische positie doet hen onvermijdelijk weifelen tussen het proletariaat en de bourgeoisie. En gezien de verscherpte strijd tussen deze beide, gezien de ongelooflijk scherpe ommekeer van alle maatschappelijke verhoudin-

gen, gezien het feit dat juist de boeren en de kleine burgerij taai vasthouden aan het oude, aan sleurgewoonten, aan het vanouds gewende, is het natuurlijk dat er onder hen onvermijdelijk gevallen zullen voorkomen van overgang van de ene naar de andere kant, weifelingen, wendingen, onzekerheid enz.

Wat deze klasse – of deze maatschappelijke elementen – betreft, is het de taak van het proletariaat leiding te geven, invloed te verkrijgen. De weifelenden, onstandvastigen met zich meevoeren, dat is wat het proletariaat moet doen.

Indien wij alle voornaamste krachten of klassen en hun door de diktatuur van het proletariaat gewijzigde wederzijdse betrekkingen met elkaar vergelijken, zien wij hoe grenzeloos onzinnig in theoretisch opzicht, hoe stompzinig de gangbare kleinburgerlijke voorstelling is van de overgang naar het socialisme 'via de democratie' zonder meer, die wij bij alle vertegenwoordigers van de Tweede Internationale aantreffen. De bron van deze fout is het van de bourgeoisie geërfde vooroordeel wat betreft het absolute, niet door de klassen bepaalde karakter van de 'democratie'. In werkelijkheid gaat evenwel ook de democratie onder de diktatuur van het proletariaat in een volkomen nieuwe fase over en verheft zich de klassenstrijd op een hoger niveau, waarbij deze alle andere vormen, zonder uitzondering, aan zich ondergeschikt maakt.

Algemene frasen over vrijheid, gelijkheid en democratie staan in werkelijkheid gelijk aan het gedachteloos herhalen van begrippen, die uit de verhoudingen van de warenproductie zijn afgeleid. Met behulp van deze algemene frasen de concrete taken van de diktatuur van het proletariaat tot oplossing willen brengen betekent, dat men over de gehele linie naar de theoretische, principiële positie van de bourgeoisie overgaat. Van het standpunt van het proletariaat moet het vraagstuk alleen als volgt worden gesteld: Bevrijding van de onderdrukking door welke klasse? Gelijkheid van welke klasse met welke klasse? Democratie op grondslag van de particuliere eigendom of

op basis van de strijd voor afschaffing van de particuliere eigendom? enz.

Engels heeft reeds lang geleden in de 'Anti-Dühring' duidelijk gemaakt, dat het uit de verhoudingen van de warenproductie afgeleide begrip van de gelijkheid een vooroordeel wordt, indien men de gelijkheid niet opvat in de zin van de *opheffing van de klassen*. Deze waarheid als een koe over het verschil tussen het burgerlijk-democratische en het socialistische begrip van de gelijkheid wordt steeds opnieuw buiten beschouwing gelaten. Houdt men er echter wel rekening mee, dan wordt het duidelijk dat het proletariaat, dat de bourgeoisie ten val brengt, daarmee de beslissende stap zet naar het opheffen van de klassen en, om dit te voltooien, zijn klassenstrijd moet voortzetten door gebruik te maken van het apparaat van de staatsmacht, en tegenover de ten val gebrachte bourgeoisie en de weifelende kleine burgerij verschillende methoden van strijd, beïnvloeding en inwerking toepast.

30.X.1919

(Wordt vervolgd)*

* Het artikel is onvoltooid gebleven.—Red.

De uitgeverij 'Progres' stelt het zeer op prijs uw oordeel over de vertaling, de verzorging en de technische uitvoering van dit boek, alsook uw verdere wensen te vernemen. Ons adres is:

Zoebowski boulevard 17
Moskou USSR

В. И. Ленин

**ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА В ЭПОХУ
ДИКТАТУРЫ ПРОЛЕТАРИАТА**

На голландском языке